

Seksuele revolutie in de middeleeuwen

Oefeningen in genot. Liefde en lust in de late Middeleeuwen. Herman Pleij (Prometheus, Amsterdam 2020), 432 blz., € 29,99

Volgens Herman Pleij (emeritus hoogleraar middeleeuwse letterkunde) heeft de christelijke kerk eeuwenlang lichamelijk genot als koren op de molen van de duivel gezien. Seks in het bijzonder was een doorn in het oog. Dat mocht alleen worden bedreven binnen het huwelijk en gericht zijn op de voortplanting. Er plezier aan beleven? Dat voerde naar de hel! De enige coïtus die als noodzakelijk kwaad door de beugel kon, was de ‘missionarisstand’ met de vrouw op de rug en de man boven op haar. Maar ook weer niet altijd in het jaar. Op de onvruchtbare dagen, de zondag en de vele feest- en heiligen-dagen en tijdens de vastenperioden diende men zich te onthouden.

‘Vrouwen moesten ervoor zorgen dat hun echtgenoot niet de behoefte had vreemd te gaan of op een andere manier aan zijn gerief te komen’

Ook was er de restrictie dat de geliefden elkaar tijdens het copuleren bleven aankijken en de vrouw zich passief gedroeg. Dat laatste gold niet noodzakelijk voor de man, ‘omdat hij anders zijn zaad niet naar buiten kreeg’. Elke andere manier werd door God bestraft met een mismaakt kind. Vrouwen hadden een ondergeschikte rol. Hun taak was, naast het baren

van kinderen, het ‘dempnen’ van de lusten van de echtgenoot. Zij moesten ervoor zorgen dat hij niet de behoefte had vreemd te gaan of op een andere manier aan zijn gerief te komen. Ook werden zij als lokaas van de duivel gezien met de bedoeling het andere geslacht te verleiden.

In de late middeleeuwen kwam er duidelijk een kentering, is de constatering van Pleij. Steeds vaker waren er minder doemdenkende theorieën over de lichamelijke lustbeleving en werden er vragen gesteld. Wat was er verkeerd aan seksueel genot? Had God de mens daarvoor niet speciaal met organen uitgerust? Ook het Hooglied, met de lofzang op de ‘zinnelijke liefde tussen man en vrouw’, werd als bewijsvoering aangehaald. En wat te zeggen van de klassieke goden! Hadden die niet een reputatie van ‘aanstichters van overspel en liederlijk gedrag’?

Rond 1500 gingen volgens Pleij, die een uitgebreid bronnenonderzoek heeft gedaan, alle remmen los en verdwenen de taboes op seks en andere ondermaanse genietingen. De natuurlijke seks werd zelfs ‘bejubeld’. Bevorderde die ook niet de gezondheid? In de literatuur en op het toneel (beide, naar zijn zeggen, altijd in een voortrekkersrol) wist men wel raad met de vooruitstrevendheid. Weg met

de verhullingen, indirecte symbolen, toespelingen en metaforen. De seks moest rechtstreeks worden benoemd. Tal van scabreuze motto’s, refrainen, liederen, romans, toneelstukken en wat al niet meer, vonden de weg naar het grote publiek. Ook het gebruik van obscene woorden als *laefcutte*, *cullen*, *cousensotten*, *labbermuylen*, *haarendries*, *vercreevelsteerten*, *poese*, *vuijlpoot*, *Sint-Joris vissop* enzovoort, om de penis of vagina of een vorm van seks aan te duiden, loog er niet om. De ‘seksuele revolutie’ manifesteerde zich eveneens in de beeldende kunst. Prachtige illustraties in het boek laten dit zien, zoals twee pikante tekeningen uit circa 1525. Op de ene betasten Adam en Eva elkaar in de erogene zone; op de andere bevredigt Adam Eva met zijn vingers. Ook de borsten van Maria komen op kunstwerken prominent tevoorschijn. Uiteraard kon een reactie niet uitblijven. Aan het einde van de zestiende eeuw nam de kerk het heft weer in handen en ging de seks op de ‘handrem’.

Met de gedrevenheid die hem kenmerkt, heeft Pleij zijn boek geschreven. Al meteen in het eerste hoofdstuk, dat opent met de titel van een volksverhaal – *d’Meisken metten sconen vlechtken* – pakt hij de lezer bij zijn nekvel met een relaas over de ‘erotisch geladen’ symboliek van het vrouwenhaar. Ook in de dertien hoofdstukken die volgen verslapt zijn greep niet en tovert hij zijn eruditie en kennis in een wervelende vertelstijl uit de hoge hoed.

In een interview in *de Volkskrant* zei Herman Pleij dat hij nog wel een aantal boeken extra over het onderwerp had kunnen schrijven. Ik wil het graag geloven. Wellicht dat hij door zijn enthousiasme af en toe in herhaling valt en dat de lezer door de hoeveelheid informatie de draad van het verhaal uit het oog dreigt te verliezen; ik kan u echter verzekeren dat het de leespret (soms zelfs met rode oortjes) niet zal drukken!

Gert Moleman ■